

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ ОДЯГУ ДО САМООСВІТИ НА ЗАСАДАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ В МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

FOSTERING APTITUDE IN FASHION DESIGNERS-TO-BE FOR SELF-EDUCATION THROUGH APPLICATION OF INTERDISCIPLINARY APPROACH AT TERTIARY SCHOOLS OF ART

У публікації висвітлено окремі зразки досвіду використання міждисциплінарних моделей у процесі формування готовності майбутніх фахівців до самоосвіти і проаналізовано можливість застосування проекту з креативного підприємництва під час формування готовності до самоосвіти майбутніх фахівців із дизайну одягу в мистецьких закладах вищої освіти. Окрім цього, у статті визначено тренди, з якими пов'язаний міждисциплінарний підхід, а саме: інтеграція науки й виробництва, диверсифікація, неперервність освіти й комп'ютеризація. У дослідженні зазначено, що перевагою міждисциплінарного підходу є його спрямованість на консолідацію фахових знань і навичок майбутнього фахівця, формування готовності до професійної самоосвіти, акселерація мотивації до самовдосконалення й розвиток упевненості студента. Також наголошено, що не всі міждисциплінарні моделі відповідають соціально-економічним реаліям та вимогам ринку праці, зокрема у сфері дизайну одягу. На думку автора статті, найбільш перспективною міждисциплінарною моделлю може вважатися проект із креативного підприємництва через те, що фриланс швидкими темпами стає домінуючою формою трудової зайнятості дизайнерів загалом і дизайнерів одягу зокрема.

Ключові слова: професійна освіта дизайнерів одягу, самоосвіта, міждисциплінарний підхід, креативне підприємництво, мистецькі заклади вищої освіти.

В публикации освещаются отдельные образцы опыта применения междисциплинарных моделей в процессе формирования готовности будущих специалистов к самообразованию и анализируется возможность использования проекта по креативному предпринимательству при формировании готовности к самообразованию будущих специалистов по дизайну одежды в художественных заведениях высшего образования. Кроме этого, в статье обозначены тренды, с которыми связан междисциплинарный подход, а именно: интеграция науки с производством, диверсификация, непрерывность образования и компьютеризация. В исследовании отмечается, что преимуществом междисциплинарного подхода является его направленность на консолидацию про-

фессиональных знаний и навыков будущего специалиста, формирование готовности к профессиональному самообразованию, акселерация мотивации к самосовершенствованию и на развитие уверенности студента. Также подчеркивается, что не все междисциплинарные модели соответствуют социально-экономическим реалиям и требованиям рынка труда, в том числе в сфере дизайна одежды. По мнению автора статьи, наиболее перспективной междисциплинарной моделью может считаться проект по креативному предпринимательству по той причине, что фриланс быстрыми темпами становится доминирующей формой трудовой занятости дизайнеров вообще и дизайнеров одежды в частности.

Ключевые слова: профессиональное образование дизайнеров одежды, самообразование, междисциплинарный подход, креативное предпринимательство, художественные высшие учебные заведения.

The publication highlights some examples of best practices of applying interdisciplinary models to the fostering aptitude in specialists-to-be for self-education and analyzes the possibility of applying a creative entrepreneurship project as a interdisciplinary tool involving fashion designers-to-be in self-education activity at tertiary schools of art. In addition, the article outlines the trends associated with the interdisciplinary approach, namely: integration of science and production, diversification, lifelong nature of education and computerization. The study notes that the advantage of an interdisciplinary approach is its focus on consolidating the professional knowledge and skills of a future specialist, fostering ones readiness for professional self-education, accelerating the motivation to self-improvement and increases a student's confidence. It is also stated, that not every interdisciplinary model corresponds to socio-economic realities and requirements of the labour market, including in the requirements in the field of clothing design. The author of the article considers a project of creative entrepreneurship to be the most promising interdisciplinary model for the reason that freelance is rapidly becoming the dominant form of employment of designers and designers of clothing as well.

Key words: professional education of fashion designers, self-education, interdisciplinary approach, creative entrepreneurship, tertiary schools of art.

УДК 37.041+378.09:687.016(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-2.12>

Тригуб О.Л.,
викладач кафедри дизайну
факультету мистецтв
ВП «Миколаївська філія
Київського національного
університету культури і мистецтв»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Уміння й навички самоосвіти вважаються основними і представлені в переліку ключових життєвих і кар'єрних «Навичок XXI століття» [8]. Вони становлять основу концепції освіти впродовж життя, розглядаються як пріоритетний напрям державної політики у сфері вищої освіти щодо «ство-

рення умов для освіти протягом життя» [1, ст. 3] і визначені головними в дискусіях міжнародного економічного форуму в Давосі (2016 р.) серед професійних навичок, на які зросте попит до 2020 р. [6; 7]. Активна самостійна і творча діяльність є провідною у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів усіх напрямів дизайну, зокрема дизайну

одягу, оскільки завдяки їй досягається вища результативність навчання, формуються потреби в постійному здобуванні й апгрейді професійних знань і навичок, поліпшується якість процесу особистісного саморозвитку, який є важливим складником професійної компетентності майбутнього дизайнера одягу. У контексті вищезазначеного *набуває актуальності* вивчення підходів, зокрема міждисциплінарного, до формування готовності майбутніх дизайнерів одягу до самоосвіти в мистецьких закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив з'ясувати, що різні підходи до формування готовності майбутніх фахівців до самоактуалізації, самореалізації, самовиховання, самоуправління й самовдосконалення у процесі здійснення професійної діяльності досліджували Н. Білик, В. Гриньова, Л. Кондрашова, В. Лозова, І. Ляхова, Л. Нечепоренко, Л. Рибалко, В. Северенюк, Л. Сущенко, І. Шиманович та інші вчені. Проблематику дизайну, дизайнерської діяльності й професійної підготовки дизайнера вивчали такі вітчизняні науковці, як С. Алексєєв, Є. Антонович, А. Бойчук, В. Даниленко, Т. Єременко, Т. Козак, Т. Мала, В. Прусак, О. Трошкін, О. Хмельовський, О. Фурса, А. Чебикін, В. Щербина, а серед зарубіжних – Д. Дарлінг (D. Durling) М. Нейл (M. Neil), Д. Ньюбері (D. Newbury), Д. Фелман (D. Fallman), С. Фрейлінг (C. Frayling), К. Фрідман (K. Friedman), Т. Хоффман (T. Hoffmann), В. Гатмечер (W. Hutmacher). Учені Ю. Бундіна, Т. Костогриз, Т. Кравцова, Ю. Легенький, І. Продан, І. Торшина досліджували різноманітні аспекти фахової діяльності та професійної підготовки майбутніх дизайнерів одягу. Проблема міждисциплінарності є предметом наукових пошуків та експериментів низки вчених-педагогів, серед яких: Н. Бреднева, Ю. Голубєв, О. Зеленкова, Е. Копосова, О. Перехожева, В. Шibaєв, Р. Яфизова. Незважаючи на наявність значної кількості ґрунтовних теоретичних та експериментальних досліджень, питання формування готовності майбутніх дизайнерів одягу до самоосвіти на засадах міждисциплінарного підходу в мистецьких закладах вищої освіти залишається відкритим.

Метою статті є вивчення досвіду застосування міждисциплінарних моделей під час формування готовності майбутніх фахівців до здійснення самоосвіти й виокремлення тих, які, на нашу думку, можуть застосовуватися у формуванні готовності до самоосвіти майбутніх фахівців із дизайну одягу в мистецьких закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Монодисциплінарний підхід до формування знань, умінь та навичок студентів вищої школи, який домінував у теорії і практиці педагогіки до 1980-х років минулого століття, значними темпами поступається міждисциплінарному. Такий тренд, який є певною

науково-педагогічною новацією, дозволяє тісніше співпрацювати, наприклад, викладачам-гуманітаріям та викладачам технічних дисциплін із метою об'єднання зусиль у розгляді збіжних тем із різних позицій та допомагає уникнути дублювання навчального матеріалу під час викладання дисциплін окремо.

Наукові інтерпретації *міждисциплінарності (міждисциплінарного підходу)* як феномена, виявлені нами, не дають однозначного й вичерпного формулювання. Проте ми виокремили дефініцію А. Колота, яка найповніше відповідає нашому розумінню цього підходу, а саме: *міждисциплінарний підхід у широкому його розумінні – «це зіткнення, взаємопроникнення, синергія різних наук (дисциплін), що передбачає розвиток інтеграційних процесів, зростаєльну взаємодію, взаємозбагачення методів, інструментарію задля отримання нового наукового знання»* [2]. Це визначення підводить нас до висновку, що міждисциплінарний підхід є конвергенцією синергетичної та інтегральної навчальних моделей, метою яких є забезпечення суб'єкта навчальної діяльності вміннями й навичками самостійно реалізувати життєві цілі та творчо самостверджуватися в різних сферах його майбутньої професійної діяльності. Отже, *міждисциплінарний підхід*, на наш погляд, є оптимальним для формування готовності майбутніх дизайнерів одягу до самоосвіти в мистецьких закладах вищої освіти, оскільки спрямований на стимулювання професійної мотивації, творчого потенціалу, особистісних ресурсів майбутнього фахівця для його успішної професійної соціалізації.

Розглянемо деякі теоретичні аспекти застосування міждисциплінарних моделей у професійній підготовці майбутніх фахівців, які (міждисциплінарні моделі) застосовуються і на рівні вивчення певної теми, інтегруючи декілька навчальних дисциплін, і на рівні вивчення проблеми, концепції чи теорії. Міждисциплінарний підхід має декілька видів: 1) кроссдисциплінарний (crossdisciplinary), коли одна дисципліна вивчається через методологію іншої (наприклад, психологія кольору в дизайні одягу); 2) мультидисциплінарний (multidisciplinary), за яким наявне фокусування декількох дисциплін на певній проблемі без спроби їх поєднання (наприклад, еко-матеріали – еко-фарби в дизайні одягу); 3) плюридисциплінарний (pluridisciplinary), що полягає в порівнюванні споріднених дисциплін (наприклад, мистецтво та дизайн, конструювання та матеріали); 4) трансдисциплінарний (transdisciplinary), що фокусується на проблемі, а не окремій дисципліні, спонукає студента до набуття знань у певній галузі (наприклад, розробка міні-дизайн проекту елементу одягу – інтеграція знань та навичок з ІТ, дизайну, конструювання, матеріалознавства) [5]. Для вирішення завдання формування готовності майбутніх дизайнерів

одягу до самоосвіти в мистецьких закладах вищої освіти ми вирізняємо міждисциплінарні моделі, які спрямовані на поєднання теоретичних (content-based) дисциплін із практико орієнтованими (skill-gaining-based), оскільки, на наше переконання, професійне навчання майбутніх дизайнерів одягу загалом і формування готовності до самоосвіти зокрема за таким підходом буде значно ефективнішим і продуктивнішим, ніж вивчення кожної дисципліни окремо.

Розглянемо досвід застосування міждисциплінарних моделей до професійної підготовки майбутніх дизайнерів одягу й до формування готовності до здійснення самоосвіти як складника фахової підготовки в мистецьких закладах вищої освіти. Цікавим для нашого дослідження виявився вітчизняний і зарубіжний досвід, зокрема: кафедри дизайну костюму та художнього текстилю факультету дизайну *Львівської національної академії мистецтв*, кафедри дизайну тканин та одягу факультету дизайну середовища *Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, кафедри художнього текстилю та моделювання костюму факультету декоративно-прикладного мистецтва *Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені М. Бойчука*, кафедри технології та конструювання швейних виробів факультету індустрії моди *Київського національного університету технологій та дизайну*, кафедри дизайну одягу *Черкаського державного технологічного університету* і досвід викладачів *Університету Західної Вірджинії, США*.

Розглянемо декілька зразків застосування міждисциплінарного підходу до формування готовності майбутніх дизайнерів одягу до самоосвіти в межах фахової підготовки в окремих вітчизняних закладах вищої мистецької освіти.

Ультрасучасним ілюстративним і перспективним, на наш погляд, прикладом реалізації міждисциплінарного підходу трансдисциплінарного (transdisciplinary) виду в професійній підготовці майбутніх дизайнерів, зокрема дизайнерів одягу, на інституційному рівні в мистецьких закладах вищої освіти є грантова програма Creative Spark (2018), у межах якої Львівська національна академія мистецтв розпочала співпрацю з Cardiff School of Art & Design спільно з агенцією економічного розвитку PPV Knowledge Networks, спрямовану на розвиток не тільки професійних навичок, зокрема самоосвіти, та творчого кредо, а й підприємницьких здібностей студентів та креативної економіки [3]. Проект робить акцент на зв'язку бізнесу й освіти, він залучає студентів до виконання завдань на запит ринку, тобто виконання дослідження та аналітику ринку дизайну загалом. Окрім цього, студенти залучаються до навчання креативного підприємництва через безкоштовні онлайн-курси з підприємництва, беруть участь у пітчінгу біз-

нес-ідей тощо. Українська сторона проекту має бажання створити дизайнерський кластер, щоб розвивати дизайнерський та суміжні бізнеси, покладає велику надію на те, що проект дасть старт студентам-учасникам у створенні власного бізнесу в креативних індустріях після закінчення академії, що і формує практичну цінність цього проекту [3].

Цей проект виглядає як спроба адаптувати підходи бізнес-освіти до мистецької (дизайнерської) і демонструє ознаки використання бізнес-симуляцій (бізнес-інкубаторів). Симуляція, зважаючи на необхідність забезпечення студентів навичками адаптації до вимог ринку праці, є однією з найбільш вдалих міждисциплінарних моделей, для якої формування готовності до самоосвіти є пріоритетною метою, оскільки вона (модель) орієнтує студента на активний підхід до набуття знань, сприяє формуванню самостійності та особистої активності. Така форма організації навчальної діяльності також цінна тому, що надає можливість студентам упорядкувати фахові знання, навчає майбутніх дизайнерів одягу комерціалізувати творчу діяльність, готує їх до ухвалення у майбутній діяльності швидких та вмотивованих рішень, сприяє формуванню навичок стратегічного мислення й планування, розвиває вміння працювати в команді тощо. Окрім цього, студенти мають змогу спробувати себе в різних ролях, зокрема від виконавця проекту до керівника (дизайнерської агенції, агенції моди), президента компанії у сфері дизайну одягу, дослідити систему роботи підприємства чи виробництва тощо.

Ще одним досить типовим, на нашу думку, прикладом застосування міждисциплінарного підходу (мультидисциплінарний (multidisciplinary) вид) до фахової підготовки майбутніх дизайнерів, зокрема дизайнерів одягу, у мистецьких закладах вищої освіти є творчі чи навчально-творчі майстерні. У певній формі вони функціонують в усіх вищезгаданих закладах вищої мистецької освіти. Така ситуація виглядає логічною, оскільки залучення студентів мистецького закладу вищої освіти до творчої діяльності дозволяє інтегрувати змістовий компонент освіти (для дизайнерів одягу це такі фахові дисципліни, як «Основи конструювання та моделювання одягу», «Технологія обробки деталей одягу», «Дизайн аксесуарів», «Народні ремесла в декорі костюма» тощо) із практичним складником майбутньої фахової діяльності студента-дизайнера одягу (дисципліни: «Технологія виготовлення одягу», «Макетування», «Проектування одягу», «Комп'ютерне проектування» тощо), що сформує у них потреби в постійній самоосвіті, стимулюватиме до самостійної творчої і навчальної діяльності студентів, до розвитку творчих інтересів, до наполегливого виконання творчих завдань. Навчально-творча майстерня –

це зразок максимального занурення в реальний досвід, можливість пройти шлях «проб і помилок», сформувати саморефлексію [4].

На формування готовності майбутніх дизайнерів одягу до самоосвіти на засадах міждисциплінарного підходу мультидисциплінарного (multidisciplinary) виду й на здобуття студентами практичного досвіду проектно-виробничої діяльності спрямовано курс «Виконання роботи на матеріалі», який читають викладачі кафедри художнього моделювання костюма в *Київському національному університеті технологій та дизайну*.

Курс інтегрує такі фахово-орієнтовані теоретичні та прикладні дисципліни, як «Індустрія моди», «Модні тренди», «Проектування костюма та іміджологія», «Основи формоутворення та проектування», «Основи композиції та кольорознавство», «Основи проектування і виготовлення аксесуарів», «Комплексне дизайн-проектування (за видами дизайну)», «Проектна графіка костюма та фірмовий стиль», «Сучасні технології дизайн-діяльності (за видами діяльності)», «Прикладна графіка», «Комп'ютерний дизайн виробів» тощо, а також охоплює більшість видів діяльності дизайнера одягу (від задуму до виготовлення кінцевого виробу).

Логіка програми дисципліни будується на поступовому ускладненні творчих та конструктивно-технологічних завдань, а результативність виконання проекту залежить від певним чином організованої співпраці педагога та студента, в основі якої лежить автономна творча робота студента-дизайнера одягу, супроводжувана експертом-викладачем. Алгоритм проекту містить декілька етапів: 1) формування проектного завдання (задум); 2) формоутворення (візуалізація); 3) втілення проекту в матеріалі (реалізація); 4) презентація. Графічно цей алгоритм, який становить каркас міждисциплінарної моделі, представлено в таблиці 1.

На певних етапах виконання навчального проекту в межах курсу «Виконання роботи на матеріалі» застосовуються різноманітні методи взаємодії «викладач – студент» та супроводу, активації творчого мислення, формування готовності до самоосвіти, а саме: ознайомлення зі зразками проектів, виконаними раніше, метод фантазування, метод аналогій, метод мозкового штурму тощо, що допомагає залучити й відпрацювати студентів необхідні дії і прийоми, зробити перші кроки в загальному осягненні дизайнерської культури й опануванні дизайнерської професії. Так, наприклад, після завершення першого етапу студентам пропонується презентувати свою концепцію виробу у форматі «Експрес-побачення» за три хвилини. Такий підхід допомагає студентам не лише сформулювати концепцію, а й знайти партнера для подальшої групової роботи. Перевага

цього підходу полягає в тому, що студенти мають можливість уточнити своє бачення результату й до кінця гри сформувати чітке уявлення про те, що вони хочуть зробити. Окрім цього, у зазначеному курсі майбутній дизайнер одягу може отримати досвід використання не лише матеріального забезпечення навчального процесу, але й програмно-апаратних засобів та пристроїв, що функціонують на базі мікропроцесорної, розрахункової техніки, сучасних засобів і систем обробки та обміну інформацією, які використовуються фахівцями з дизайну одягу для збору, накопичення, збереження, оброблення та передання інформації.

Отже, опанувавши такий курс, студенти-дизайнери одягу починають по-іншому розуміти функції і роль дизайнера, роблячи висновок, що проектування одягу наразі пов'язане більше з поліпшенням функціонально-конструктивної структури кінцевого виробу, його споживчою цінністю і маркетингом, аніж з естетикою самого предмета одягу, тобто студентам треба бути готовими до автономного вирішення завдань художнього, технологічного, конструктивного, психологічного та економічного характеру у фаховій діяльності.

Експериментальний досвід викладачів Університету Західної Вірджинії (США) щодо використання міждисциплінарного підходу з метою професійної підготовки й формування готовності майбутніх дизайнерів одягу до самоосвіти також викликав наш науковий інтерес. Вони підготували і провели міжколеджний показ моди. До планування, підготовки і проведення цього міждисциплінарного міжінституційного заходу були залучені студенти, які вивчали такі курси, як дизайн одягу, мерчандайзинг у сфері моди, передпроектне конструювання, теорія комунікації, графічний дизайн, журналістика, театр, акторська майстерність і освіта. Студенти виконували ролі модельєрів одягу, event-організаторів, фотографів, репортерів, асистентів дизайнерів, моделей тощо. Результати експерименту представлено на Щорічній Міжнародній конференції Асоціації текстилю та одягу у 2016 р. [9]. Мета цього міжколеджного показу моди, що проводився у Середньоатлантичному університеті, полягала в тому, щоб: а) створити платформу для талановитих початківців, щоб показати професійні таланти; б) надати студентам можливість отримати цілісний академічний досвід; в) підтримати науково-дослідну роботу студентів. Така міждисциплінарна подія із залученням студентів різних напрямів підготовки, як стверджують автори експерименту, стимулює навчально-пізнавальну активність студентів і забезпечує мотиви для застосування набутого досвіду в реальному професійному житті. Окрім зазначеного, участь у цій події сприяла творчому мисленню та міждисциплінарному спілкуванню студентів із різних спеціальностей/напрямів підготовки, оскільки вони

Міждисциплінарна модель, утілена в алгоритмі проекту

Етап проекту	Зміст роботи	Дисципліни, що формують міждисциплінарну модель
1. Формування проектного завдання (задум)	продукування ідеї, передпроектне дослідження (тенденції моди, призначення, асортимент), проектна концепція (самостійний вибір об'єкта, споживач, функція, матеріал, спосіб виготовлення)	«Індустрія моди», «Модні тренди», «Проектування костюма та іміджологія», «Основи формоутворення та проектування», «Основи маркетингу», «Підприємництво та комерційна діяльність»
2. Формоутворення (візуалізація)	концепція, методи і прийоми формоутворення, дизайн-форма (композиція, антропометрична інформація, конструкція чи макет)	«Прикладна графіка», «Комп'ютерний дизайн виробів», «Сучасні технології дизайн-діяльності (за видами діяльності)», «Основи формоутворення та проектування»
3. Утілення проекту в матеріалі (реалізація)	вибір матеріалів, технічні та технологічні засоби, прототип моделі	«Прикладна графіка», «Комп'ютерний дизайн виробів», «Основи формоутворення та проектування»
4. Презентація	перфоманс, дефіле, реклама, підготовка до масового виробництва та продажу	«Основи маркетингу», «Підприємництво та комерційна діяльність», «Основи публічного мовлення», «Психологія реклами»

мали планувати, організувати і проводити показ мод разом.

У процесі проведення нашого дослідження ми також знаходили інформацію про проведення такого заходу в Київській національній академії образотворчого мистецтва й архітектури, Харківській державній академії дизайну і мистецтв, Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва імені М. Бойчука.

Висновки. Проведення нами студювання досвіду застосування міждисциплінарних моделей у процесі формування готовності майбутніх фахівців до здійснення самоосвіти майбутніх фахівців із дизайну одягу в мистецьких закладах вищої освіти дозволило нам визначити певні тренди, з якими пов'язаний міждисциплінарний підхід, а саме: інтеграція науки і виробництва, диверсифікація, неперервність освіти й комп'ютеризація. Ми також дійшли висновку, що міждисциплінарний підхід у будь-якому його вигляді консолідує фахові знання та навички майбутнього фахівця, формує його готовність до професійної самоосвіти, акселерує мотивацію до самовдосконалення й підвищує впевненість студента, проте не всі міждисциплінарні моделі відповідають соціально-економічним реаліям та вимогам ринку праці, зокрема у сфері дизайну одягу. Найбільш перспективною, на наш погляд, міждисциплінарною моделлю є проект із креативного підприємництва (досвід Львівської національної академії мистецтв) як різновид симуляцій (бізнес-інкубаторів). Наша впевненість ґрунтується на тому, що *фриланс* швидкими темпами стає домінуючою формою трудової зайнятості дизайнерів, зокрема дизайнерів одягу.

Подальші дослідження в цьому напрямі можуть стосуватися розроблення й апробації міждисциплінарної моделі (можливо, міжінституційної) на базі проекту з креативного підприємництва, зважаючи

на її оптимальність для формування готовності майбутніх дизайнерів одягу до самоосвіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про вищу освіту», Редакція від 01.01.2019, 1556-VII, (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 17.03.2017).
2. Колот А. Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609714.pdf> (дата звернення: 17.03.2019).
3. Офіційний сайт ЛНАМ: Про програму Creative Spark у ЛНАМ. URL: <https://lnam.edu.ua/uk/260/creative-spark.html> (дата звернення: 17.03.2019).
4. Саприкіна Л.В. Формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу у процесі вивчення фахових дисциплін – автореф. дис. ... канд. пед. наук за спец: 13.00.04. Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Кременчуг, 2016. 22 с.
5. Brewer P.E., Mitchell M.A., Sanders R., Wallace P., Wood D.D. Teaching and Learning in Cross-Disciplinary Virtual Teams. *IEEE Transactions On Professional Communication*. Vol. 58, No. 2, 2015. P. 208–229.
6. The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOJ_Executive_Summary_Jobs.pdf (дата звернення: 17.03.2019).
7. New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf (дата звернення: 17.03.2019).
8. Trilling, B., Fadel, C. 21st Century skills: Learning for Life in Our Times. USA: Jossey-Bass Publishing, 2009. 243 p.
9. Yang J., Jones B.C., MacDonald N.M. Student Learning Outcomes of an Interdisciplinary Fashion Event. *International Textile and Apparel Association (ITAA) Annual Conference Proceedings*. 1, 2016. URL: https://lib.dr.iastate.edu/itaa_proceedings (дата звернення: 17.03.2019).